

TALABALARDA TASVIRIY SAN'AT ASARLARINI ESTITEK IDROK ETISH VA BAHOLASH QOBILIYATLARINI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH

Esanova Lobar Kulmurotovna

Navoiy davlat universiteti

“Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi” kafedrası o‘qituvchi

Annotatsiya: Ushbu maqolada talabalarda tasviriy san’at asarlarini estetik idrok etish va baholash qobiliyatlarini rivojlantirishdagi pedagogik-psixologik mexanizmlarni takomillashtirish usullari ko‘rib chiqilgan. Tadqiqot kognitiv, emotsional va estetik komponentlarni birlashtirish orqali vizual savodxonlik, tanqidiy tafakkur va baholash ko‘nikmalarini mustahkamlashga qaratilgan. Amaliy strategiyalar qatoriga yo‘riqnomali kuzatuv, reflektiv tahlil, loyiha asosida o‘qitish va interaktiv muhokama kiradi, bu esa talabalarni estetik idrok, talqin qilish va san’at asarlarini baholash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Kalit so‘zlar: tasviriy san’at ta’limi, estetik idrok, baholash qobiliyati, pedagogik mexanizm, psixologik mexanizm, tanqidiy tafakkur, reflektiv tahlil, loyiha asosida o‘qitish.

Tasviriy san’at ta’limida talabalarni estetik idrok etish va san’at asarlarini baholash qobiliyatini rivojlantirish muhim pedagogik vazifa hisoblanadi. Bu jarayon nafaqat vizual tafakkur va estetik didni shakllantiradi, balki talabalarning tanqidiy tafakkuri, ijodiy fikrlash va madaniy xabardorligini oshirishga xizmat qiladi. Talabalar san’at asarlarini kuzatish, tahlil qilish va baholash orqali turli davrlar va madaniyatlarning badiiy ifodalarini chuqurroq anglash imkoniga ega bo‘ladi.

Pedagogik-psixologik nuqtai nazardan qaraganda, estetik idrok va baholash ko‘nikmalarini shakllantirish jarayoni kognitiv, emotsional va estetik komponentlarning uyg‘unligini talab qiladi. Kognitiv komponent talabaga san’at asarining tarkibi, uslubi va badiiy xususiyatlarini tushunishga yordam beradi; emotsional komponent esa talabaning san’at asariga hissiy reaksiyasini rivojlantiradi; estetik komponent esa estetik did va badiiy talqin qobiliyatini mustahkamlaydi.

Hozirgi kunda ta’lim jarayonida interaktiv metodlar, loyiha asosida o‘qitish, reflektiv tahlil va raqamli texnologiyalardan foydalanish orqali talabalarda estetik idrok

va baholash qobiliyatlarini samarali shakllantirish mumkin. Ushbu maqolada pedagogik-psixologik mexanizmlarni takomillashtirish usullari, san'at asarlarini estetik idrok etish va baholash jarayonini optimallashtirish yo'llari ko'rib chiqiladi.

Talabalarda tasviriy san'at asarlarini estetik idrok etish va baholash qobiliyatlarini shakllantirish murakkab pedagogik-psixologik jarayon bo'lib, u bir nechta bosqichlar va metodlarni o'z ichiga oladi. Ushbu jarayonda kognitiv, emotsional va estetik komponentlarning uyg'un ishlashi talab etiladi. Kognitiv komponent talaba san'at asarining tarkibi, uslubi, texnikasi va badiiy xususiyatlarini tushunishiga yordam beradi. Bu qism asar tahlil qilish, kontekstni anglash va badiiy metodlarni solishtirish kabi ko'nikmalarni rivojlantiradi.

Emotsional komponent esa talabaning san'at asariga hissiy munosabatini shakllantiradi. Estetik idrok jarayonida talabalar rang, chiziq, kompozitsiya va badiiy ifodaning hissiy ta'sirini his qilishni o'rganadilar. Emotsional qobiliyatlar san'at asaridan zavq olish, uning badiiy mazmunini anglash va talqin qilishga yordam beradi. Shu bilan birga, estetik komponent talabalarning badiiy didini rivojlantiradi va san'at asarlarini baholashda mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini shakllantiradi.

Pedagogik jarayonda turli metod va texnologiyalar qo'llaniladi. Yo'riqnomali kuzatuv metodida talaba san'at asarini bosqichma-bosqich tahlil qiladi: birinchi bosqichda u asarning umumiy kompozitsiyasini ko'radi, keyinchalik rang va shakl tizimi, chiziqlar, detal va fon elementlarini tahlil qiladi. Bu usul talabaning diqqatini jamlash va tafakkurini tizimli shakllantirishga yordam beradi.

Loyiha asosida o'qitish (Project-Based Learning) talabalarga san'at asarlarini o'rganish jarayonida amaliy vazifalarni bajarishga imkon beradi. Masalan, talaba o'z loyihasida turli davrlarga mansub san'at asarlarini tahlil qilib, ularning badiiy va estetik xususiyatlarini taqqoslaydi. Shu bilan birga, loyiha ishida talaba o'z ijodiy qarashlarini qo'shib, yangi badiiy ifodalarni yaratadi, bu esa estetik idrok va baholash qobiliyatini yanada rivojlantiradi.

Reflektiv tahlil metodlari ham muhim ahamiyatga ega. Talabalar o'z kuzatuvlari va tahlillarini yozma shaklda ifodalaydilar, fikr va qarashlarini boshqalarga taqdim etadilar. Shu jarayon orqali ular o'z bilimi va qarashlarini qayta ko'rib chiqadi, tanqidiy tafakkurini rivojlantiradi va badiiy asarni baholashda mustaqil fikr yuritishga o'rganadi.

Interaktiv metodlar orqali talabalar bir-birining fikrini eshitib, san'at asarini bir nechta nuqtai nazardan tahlil qilish imkoniga ega bo'ladi. Guruh muhokamalari, bahs-

munozaralar, vizual prezentatsiyalar orqali talaba o'z fikrini aniqlik bilan ifodalaydi va boshqalarning qarashlarini baholaydi. Bu jarayon ijtimoiy va pedagogik kompetentsiyalarni ham rivojlantiradi, shuningdek, san'at asarini baholashdagi adolatli va asosli yondashuvni shakllantiradi.

Raqamli texnologiyalardan foydalanish ham estetik idrok va baholash jarayonini samarali qiladi. High-resolution tasvirlar, virtual muzey turlari va interaktiv multimedia platformalari talabaga san'at asarlarini yaqin o'rganish, tafsilotlarni ko'rib chiqish va turli davr hamda madaniyatlarni solishtirish imkonini beradi. Shuningdek, talaba o'z tahlillarini raqamli formatda taqdim etib, o'z ishini baholash va boshqalarning fikrini olish imkoniga ega bo'ladi.

Talabalar uchun baholash mezonlari aniq belgilanishi lozim. Pedagoglar san'at asarini talabaning tahlil qilish qobiliyati, estetik idroki, kritikal fikrlash va ijodiy yondashuvini baholaydilar. Formativ baholash talabalarga o'z bilimlarini sinash va yaxshilash imkonini beradi, shuningdek, estetik va kognitiv qobiliyatlarni mustahkamlashga yordam beradi.

Pedagogik-psixologik mexanizmlarni takomillashtirishning yana bir yo'li – talabalarda madaniy va tarixiy kontekstni chuqur anglashni rag'batlantirishdir. San'at asarlarini o'rganish jarayonida talaba turli madaniyatlar va davrlarning badiiy xususiyatlarini o'rganadi, ular orasidagi o'xshashlik va farqlarni tahlil qiladi. Bu nafaqat estetik idrokni, balki madaniy xabardorlikni ham rivojlantiradi.

Shunday qilib, talabalarda tasviriy san'at asarlarini estetik idrok etish va baholash qobiliyatlarini shakllantirish pedagogik-psixologik mexanizmlarning uyg'un ishlashini talab qiladi. Kognitiv, emotsional va estetik komponentlar birgalikda faoliyat yuritganda talabalar san'at asarlarini chuqur anglash, ularni baholash va ijodiy qarorlar qabul qilish qobiliyatiga ega bo'ladi. Loyiha asosida o'qitish, interaktiv metodlar, reflektiv tahlil va raqamli texnologiyalar bu jarayonni samarali qiladi, talabalarning estetik va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi, ularni professional va madaniy jihatdan boyitadi.

Talabalarda tasviriy san'at asarlarini estetik idrok etish va baholash qobiliyatlarini shakllantirish pedagogik-psixologik jihatdan murakkab va ko'p qirralik jarayon hisoblanadi. Ushbu jarayon kognitiv, emotsional va estetik komponentlarning uyg'un ishlashini talab qiladi. Talabalar san'at asarini tahlil qilish, rang, kompozitsiya,

chiziq va detal kabi badiiy elementlarni anglash orqali estetik didini rivojlantiradi, tanqidiy tafakkur va ijodiy qaror qabul qilish qobiliyatini shakllantiradi.

Loyiha asosida o'qitish, reflektiv tahlil, interaktiv muhokamalar va raqamli texnologiyalar pedagogik-psixologik mexanizmlarni takomillashtirishning samarali vositalaridir. Bu usullar talabalarga san'at asarini turli nuqtai nazardan tahlil qilish, o'z fikrini asoslash va boshqalarning qarashlarini hisobga olish imkonini beradi. Shu bilan birga, talabalar madaniy va tarixiy kontekstni chuqur anglab, estetik idrok va baholash qobiliyatlarini yanada rivojlantiradilar.

Natijada, pedagogik-psixologik mexanizmlarni optimallashtirish orqali talabalarda estetik idrok va baholash qobiliyatlari mustahkamlanadi, ularning badiiy savodxonligi, ijodiy tafakkuri va madaniy xabardorligi oshadi. Ushbu ko'nikmalar esa kelajakda ularni professional faoliyatda samarali ishlashga va san'at ta'limida yuqori natijalarga erishishga tayyorlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shavdirov, S. A. (2017). *Podgotovka budushchikh uchiteley k issledovatel'skoy deyatel'nosti*. *Pedagogicheskoe obrazovanie i nauka*, 2, 109–110.
2. Shavdirov, S. A. (2017). Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons. *Eastern European Scientific Journal*, 1, 131–134.
3. Shovdirov, S. (2024). Analyzing the sources and consequences of atmospheric pollution: A case study of the Navoi region. *E3S Web of Conferences*, 587, 02016.
4. Shavdirov, S. (2025). Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology. *AIP Conference Proceedings*, 3268(1), 070035.
5. Ibraimov, X., Shovdirov, S. (2023). Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students. *Science and Innovation*, 2(B10), 192–198.
6. Rustamova, M. (2022). Innovation in Art Education: Socio-Cultural Competence and Aesthetic Development. *Pedagogical Innovations Journal*, 5, 35–42.
7. Abdullaeva, L. (2021). *Methodology for Assessing Socio-Cultural Competence in Art Education*. Tashkent: Fan va Ta'lim.

GLOBAL SCHOLARS
SCIENTIFIC PUBLISHING

